

BIRINCHI KURS TALABALARINING LINGVISTIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA O'QITUVCHI-TALABA MUNOSABATLARINING O'RNI

Raxmanova Sarvinoz Alisherovna

Termiz davlat pedagogika instituti

Amaliy ingliz tili kafedrasi o'qituvchisi

Qilicheva Aziza Qaxramon qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

birinchi bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolamizda birinchi kurs talabalarining lingvistik kompetensiyasini rivojlantirishda ustoz shogird munosabatlarining o'rni haqida ma'lumotlar keltirib o'tamiz. Bundan tashqari, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi samarali muloqotning, metodik yondashuvlar, pedagogik texnikalar va innovatsion o'qitish usullarining lingvistik ko'nikmalarni shakllantirishdagi roli o'rganiladi. Shuningdek, o'qituvchining motivatsiya berish, talabaning nutqiy faoliyatini faol tarzda qo'llab-quvvatlash va talaba-o'qituvchi munosabatlarini ijobiy tashkil etish orqali lingvistik kompetensiya darajasini oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar : Lingvistik kompetensiya, o'qituvchi-talaba munosabatlari, muloqot, pedagogik yondashuv, , nutqiy faoliyat, kompetensiyani rivojlantirish, motivatsiya.

Bugungi kunda ta'lim tizimida talabalarining lingvistik kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb masalalardan biriga aylanib ulgurdi. Ayniqsa, birinchi kurs talabalarining tilni bilish jarayonidagi muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabatga bog'liq. Bugun kunda ta'lim sohasida kompetensiya, kompetentlik kabi tushunchalar muomalada juda keng foydalanilmoqda.

Kompetensiya ("competence", "to compete" so'zidan kelib chiqib) so'zi o'zida "musobaqalashmoq", "raqobatlashmoq", "bellashmoq" ma'nolarini ifodalaydi. So'zma-so'z tarjima qilganda "musobaqalashishga layoqatlilik" ma'nosida ifodalanadi. Atamaning mohiyati shundan iboratki, "samaradorlik", "moslashuvchanlik", "yutuqlilik", "uquvlilik", "muvaffaqiyatlilik", "natijalilik", "tushunuvchanlik", "xususiyat", "sifat", "miqdor" kabi tushunchalar bilan tasniflanadi ¹. **Lingvistik kompetensiya** "atamasi bir necha yillar davomida rivojlangan va tadqiqotning asosiy maqsadi sifatida qaraladigan bir nechta olimlar tomonidan ilgari surilgan nazariy fikrlar haqida so'z boradi. Lingvistik kompetensiya

¹ Ona tili va adabiyot fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar o'quv moduli. – Toshkent. 2017. -110-b.

tilni tòg'ri va samarali qòllay olish qobilyatini anglatadi. Bu faqat grammatik qoidalarni bilish bilan cheklanib qolmay, balki mazmunli muloqot qilish, tinglash, yozish va òqish ko'nikmalarini ham qamrab oladi. Lingvistik kompetensiya muloqot, kommunikatsiyada foydalaniladigan til tizimining usulidir. Noam Xomskiy umumiy grammatika konsepsiyasini ishlab chiqdi va unda lingvistik kompetensiya til tizimining bir darajasi bòlib hisoblanadi. Xomskiy fikriga muvofiq, kompetensiya til tizimining ideal sistemasi va sòzlovchilarning òz tillarida aniq gaplarini ifoda etishi uchun grammatik bilimga ega bòlishi talab etiladi. 1970-yillarni bir eslab olaylik, ingliz tilini òqitish, chet tillarini o'qitishda dolzarb muammolardan biriga aylangan.

Lingvistik kompetensiya kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlaridan biridir. Haims(1972), Kanal va Swan(1980), Alkon(2000) yillarda ushbu olimlar tomonidan kòplab tadqiqot ishlari olib borilgan. Birinchi kurs talabalari uchun lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda òqituvchi-talaba munosabatlari katta ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida bunday munosabatlarni yo'lga qo'yish nafaqat til òrganishni, balki talabaning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ham ta'minlaydi. Lingvistik kompetensiyaning rivojlanishida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi ijobiy munosabatlar talabaga o'z ko'nikmalarini erkin namoyon qilish va yangi bilimlarni qabul qilishda yordam beradi. O'qituvchi o'zining pedagogik malakasi, metodik yondashuvlari va innovatsion usullari orqali talabaning nutqiy faoliyatini shakllantirishi mumkin. Shuningdek, talabaning o'ziga bo'lgan ishonchi va motivatsiyasini oshirishda o'qituvchining o'rni juda katta. O'qituvchi-talaba munosabatlari o'qituvchining talabaning nutqiy rivojlanishiga qaratilgan shaxsiy yondashuvi, fikrlar va mulohazalarni tinglashi, qiziqishlarni inobatga olgan holda darsni tashkil etishi orqali samarali bo'ladi. O'qituvchi o'z bilimini faqat dars davomida yetkazib berib qolmasdan, talabalar bilan doimiy muloqot o'rnatib, ularning fikr va izlanishlariga to'g'ri yo'l ko'rsatishi kerak. O'qituvchining metodik yondashuvi lingvistik kompetensiyaning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Birinchi kurs talabalarining lingvistik kompetensiyasini oshirishda interaktiv metodlar, roli o'ynash, guruhli ishlash va fikr almashish kabi pedagogik texnikalar muhim rol o'ynaydi. Bu metodlar talabaning faolligini oshiradi, ularni o'z fikrini erkin ifodalashga va boshqalar bilan muloqot qilishga o'rgatadi. O'qituvchi talabalarni bilim olish jarayonida faqat passiv tinglovchilar emas, balki faol ishtirokchilarga aylantirishi kerak. Shuning uchun darsda o'qituvchi va talaba o'rtasidagi samarali muloqotni ta'minlash uchun turli pedagogik texnikalarni qo'llash lozim. Shu bilan birga, talabaning nutqiy xatolarini tuzatish va ularga to'g'ri tahlil berish orqali o'qituvchi ularni to'g'ri nutqiy ko'nikmalarni egallashga yordam beradi. Lingvistik kompetensiyaning rivojlanishida talabaga motivatsiya berish juda muhimdir. Motivatsiya talabaning o'z bilimlariga bo'lgan qiziqishini oshiradi va o'qituvchining ishini yanada samarali qiladi. O'qituvchi talaba bilan o'zaro hurmat va ishonchli munosabatlarni o'rnatish orqali ularning

o'qishga bo'lgan ishtiyoqini oshirishi mumkin. Motivatsiyaning boshqa muhim omili – talabani muvaffaqiyatlarini rag'batlantirishdir. O'qituvchi har bir kichik yutuqni qadrlab, talabaga yaxshi natijalarga erishish uchun ilhom bera oladi. O'qituvchining ijobiy yondashuvi va talabani qobiliyatiga bo'lgan ishonchi, o'z navbatida, talabani o'zini o'zi rivojlantirishga va yangi bilimlarni o'zlashtirishga bo'lgan istagini kuchaytiradi. Birinchi kurs talabari uchun lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda o'qituvchi-talaba munosabatlari juda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchining talaba bilan o'rnatgan ijobiy munosabati, metodik yondashuvlari, pedagogik texnikalari va motivatsiya berish usullari talabani lingvistik ko'nikmalarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Talabalar o'zlari bilan samarali muloqot o'rnatish va nutqiy faoliyatini rivojlantirishda o'qituvchining rahnamoligiga ehtiyoj sezadilar. Shu sababli, o'qituvchi-talaba munosabatlarini doimo takomillashtirish va yanada samarali qilish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sattorova Fazilat 2021. "Lingvistik kompetensiyaning ingliz tilini xorijiy til sifatida o'qitishdagi ahamiyati". O'zbekiston: til va madaniyat 2: 105-123
2. Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". O'zbek tili va adabiyotidan.
3. Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". "O'zbekistonda xorijiy tillar"
4. Xojaeva, N. (2020). Pedagogik kommunikatsiya va uning lingvistik jihatlari. Tashkent: Science.
5. Karimova, M. (2018). Talabalarning lingvistik kompetensiyasini rivojlantirishning innovatsion usullari. Tashkent: Academy Press.